

ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПОВТОРУ
В ТЕКСТАХ-АНОНСАХ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики дослідження ведуться за принципом системного підходу до явищ, що вивчаються. Мовленнєва сфера трактується як відносно самостійна система, з одного боку, і як елемент інших систем, з іншого. Системність, як одна з найважливіших якостей мови, виявляється в тому, що її елементи складають комплексну когерентну структуру, рівні якої визначаються взаємодією цих елементів, причому кожний рівень може бути представлений у вигляді окремої системи (Шевченко 1998:18). Мовленнєва сфера діяльності людини є складовим елементом не тільки системи мови, але й системи соціальної взаємодії людей в цілому. Поширення системного підходу до аналізу мовних / мовленнєвих явищ призводить до зростання інтересу до екстралінгвістичних аспектів функціонування мовленнєвої системи. В процесі дослідження мовленнєвого спілкування відбувається залучення позамовного контексту до аналізу семантичних аспектів комунікації. Це зумовлює актуальність досліджень в руслі прагматики, яка визначається як дисципліна, що спрямована на виявлення закономірностей вибору мовних засобів в залежності від мети комунікації та її позамовного середовища (Волоснова 1988:29).

В межах прагматичних досліджень текст розглядається як продукт і засіб реалізації комунікативної задачі, яка постає одночасно перед учасниками комунікативного акту: у адресанта – адекватна передача інформації, у адресата – її розуміння. З одного боку текст виступає ієрархією комунікативних програм, що є підпорядкованими меті діяльності. З іншого – комунікативна настанова тексту зумовлює його структуру і взаємозв'язок його компонентів. Основною текстотвірною категорією виступає комунікативна інтенція адресанта тексту. Комунікативна інтенція адресанта, яка є поняттям психологічного плану, на мовленнєвому рівні реалізується через прагматичну настанову тексту, що є поняттям логіко-мовленнєвим.

За останнє десятиріччя намітилась тенденція до дослідження лінгвістичного статусу текстів з чіткою прагматичною спрямованістю на реалізацію певної практичної мети. Це, в першу чергу, рекламні тексти, до яких ми відносимо тексти, що надають інформацію про нові публікації в сфері науки, техніки, культури, літератури. Даний різновид текстів ми називаємо текстами-анонсами і відносимо їх до комерційної реклами, а саме – реклами книжок.

Текст-анонс (ТА) ми визначаємо як прагматично обумовлену одиницю комунікації, що являє собою завершене з точки зору смислу системне утворення і призначена сприяти

орієнтуванню реципієнта в потоці інформації, а також кращому сприйняттю основного тексту. До основних характеристик ТА ми відносимо: максимальну інформативність; вторинність; стандартність/стереотипність викладу; метатекстовість; практичну спрямованість; конвенціональність / колективність; проспективну спрямованість; чіткість та логічність викладу; позитивну оціночність.

Оперативне доведення інформації про зміст, структуру та актуальність нової публікації до реципієнта – основне завдання текстів-анонсів. Вимогою до максимальної інформативності ТА визначається чіткість, логічність подання інформації, а також стереотипність викладу. Під стереотипністю викладу ми, слідом за Н.М. Разінкіною, розуміємо “регулярність” у виборі мовних засобів виразу. Стереотипність, за визначенням Н.М.Разінкіної, поширюється на широке коло явищ: від морфем, лексичних одиниць, характерних синтаксичних конструкцій до певних моделей утворення надфразових єдностей, побудови абзаців і загальній композиційній впорядкованості текстів (Разінкіна 1985:34).

Вторинний характер ТА зумовлює такі його особливості як проспективна спрямованість та метатекстовість. ТА функціонально орієнтований на первинний текст (ПТ), під яким ми розуміємо текст нової публікації, що став основою для породження даного ТА. “Вторинним” визначається текст, який може бути пояснений за допомогою вихідного тексту або виведений з нього шляхом використання певних правил (Ямчинская 1997).

Текст-анонс являє собою інформаційну модель первинного тексту і є спрямованим на підготовку реципієнта до сприйняття основного твору. Концептуальна модель ТА має такий вигляд:

ТА = про що ПТ + купити

Метатекстовість ТА реалізується в його співвідношенні не тільки із адресантом, адресатом і позамовною ситуацією, але й з іншим, первинним текстом. Ці особливості вторинних текстів зумовлюють три основних плани їх прагматичного аналізу: стосовно адресанта, адресата та відповідного первинного тексту (Почепцов, Рябоконт 1983:93).

Проспективна спрямованість (Гнатюк1989:47) ТА виявляється у його відношенні до первинного тексту. Оскільки ТА вводить новий текст, він тим самим направляє сприйняття реципієнта перспективно. Як проспективно спрямований метатекст ТА характеризується такими якостями: 1) здатність містити в собі риси функціонального стилю мови первинного твору; 2) прагматичною настановою на надання інформації про первинний текст; 3) значною мірою автосемантиї у відношенні до первинного твору.

Текст-анонс, маючи співвідношення із первинним текстом, виступає як автосемантичне утворення, як самостійний з мовної і функціональної точки зору текст.

Конвенціональність / колективність ТА визначається тим фактом, що даний мовленнєвий акт здійснюється в інтересах колективного реципієнта. Це зумовлює певну композиційну будову ТА і використання стереотипних засобів виразу.

Прагматична настанова ТА відображує його практичну мету – спонукання реципієнта до дії, вигідної продуценту, а саме – придбання нової книги. Розглядаючи лінгвістичну прагматику ТА, неможливо стверджувати про пряме спонукання читача до дії. Даний процес завжди носить складний психологічний характер. Механізм такого впливу на читача включає в себе надання йому інформації на певну тему. Продуцент з свого боку може вплинути лише на процес сприйняття і розуміння інформації, що досягається за допомогою мовних засобів. Практична мета ТА досягається при умові успішності комунікативного акту.

Прагматична настанова ТА здійснюється в рамках таких функцій:

1. Інформативна – надання інформації про зміст і структуру нової публікації.
2. Рекламна – реклама книги з метою її реалізації.

Аналіз ряду ТА свідчить про те, що реалізація інформативної функції ТА відбувається за допомогою:

- засобів інтеграції тексту;
- засобів компресії інформації;
- засобів надання адитивної інформації;
- стереотипізації на різних мовних рівнях.

Настанова ТА на рекламування, в свою чергу, здійснюється через наявність оціночних і експресивних елементів.

Успішному здійсненню прагматичної настанови текстів-анонсів сприяє функціонування категорії повтору. Категорія повтору / рекурентності являє собою універсальну текстову категорію, яка онтологічно притаманна зв'язному тексту і виступає як текстотвірний і текстоформлюючий фактор.

В основі даного дослідження лежить класифікація повторів за їх структурно-семантичними характеристиками а також за лінгвістичними рівнями:

	Фоно-морфологічний рівень	Лексико-синтаксичний рівень
Експліцитний	Звуковий повтор (асонанс, алітерація)	Простий лексичний повтор (повний та частковий)

	Кореневий повтор Афіксальний повтор (префіксальний, суфіксальний) Повтор граматичної форми	Синтаксичний паралелізм (повний та частковий)
Імпліцитний	Повтор морфологічного значення	Синонімічний повтор Антонімічний повтор Вживання слів-субститутів та слів одного тематичного поля Перифраз

Повтори на різних мовних рівнях виступають як універсальні засоби забезпечення інтегративності ТА. Основним елементом текстової інтегративності є семантичний повтор. Під семантичним повтором ми розуміємо повторення як категоріальних, включаючи семантику граматичних категорій, так і лексичних семантичних компонентів (Соколова 1999:189). В поверхневій структурі тексту семантичний повтор представлений повтором граматичних форм, морфемним повтором, лексичним повтором, вживанням слів одного тематичного ряду.

Повторне вживання граматичних форм здійснює інтеграцію тексту на морфологічному рівні. На глибинному рівні тексту здійснюється повтор категоріальної семи, який експліцитно наданий як повторне вживання аналітичних та синтетичних форм. Повтор граматичних категорій числа, особи, означеності / неозначеності, ступенів порівняння та інших виступає як облігаторний в рамках змістово та формально зв'язного тексту. Даний вид повтору розкриває суцільно формальні риси тексту і несе в собі невелику семантичну значимість.

Релевантним в рамках даного дослідження виступає вивчення повтору дієслівних граматичних категорій, а саме категорій виду, часу, способу, аспекту. Дослідження повторного вживання форм дієслова доцільно вести в рамках поняття “концептуальний час”. Під концептуальним часом розуміється відображення реального часу на рівні концептів, модельне відображення поза нами існуючої реальності (Тураева 1986:87).

Аналіз ряду текстів-анонсів дає можливість стверджувати, що структура концептуального часу даного типу текстів являє собою перевагу статичних елементів, що експліцитно надається як частотне використання вищо-часової форми Present Simple та форм пасиву.

Використання Present Simple як форми, що констатує факти реальної дійсності, характерно для рекламно-інформаційних текстів – Present Simple утворює граматичну домінанту тексту і визначає його часову орієнтацію. Повтор даної форми в рамках одного ТА не тільки сигналізує про формальну зв'язність тексту, але й експлікує сему “дія, яка відбувається в теперішній момент”.

Пор.: (1) *This book brings together the solution of a wide range of closed circular ring problems which have applications in mechanical and structural engineering.*

It derives the stresses and deformations which occur in a closed, thin-walled ring component...[...] These enable a range of problems, which occur in practice...The book is divided into two main sections. Section one contains...[...]

This excellent book provides...

(Professional Engineering Publishing)

(2) *The Calendar of State Papers, Colonial covers the West Indies 1574-1738, and the east Indies, China, Japan and Persia (Iran) 1513-1634. The Calendar is a catalogue of state papers... The CD-ROM presents these abstracts in a fully searchable format.*

The material includes...The material is also important since it includes...

(Routledge Library Reference)

Стереотипним явищем в рамках парадигми ТА виступає вживання форм Passive Voice та Participle I, II. Повторне вживання даних форм супроводжується повтором структурного типу речення. В межах ТА це переважно використання простого поширеного речення із прикметниковим / дієприкметниковим зворотом замість складнопідрядного речення. Результатом є компресія інформації, спрямована на підвищення інформативності тексту.

Пор.: (1) *This leading edge material, drawn from both academic and industrial sources, plus a unique rolling programme review of new products and developments, means that the journal is a balanced and well-informed resource offering immediate practical advantages to its subscribers.*

(Engineering, Materials Science and Technology)

(2) *The alphabetical entries are preceded by a substantial historical section, incorporating material on the main studios and analyzing the impact of Chinese film abroad...*

(Routledge Library Reference)

(3) *Whether taken as a series or as individual volumes the Routledge History of World Philosophies offers a breadth of coverage...*

(Routledge Library Reference)

До морфемних повторів (МП) ми відносимо повторення кореневої, префіксальної або суфіксальної морфеми як в рамках одного речення (контактний повтор), так і в межах цілого тексту (дистантний повтор).

Кореневий повтор (КП) є важливим засобом збереження тематичної суцільності тексту-анонсу. У випадку КП відбувається повторення лексеми, отже кореневий повтор діє сумісно із лексичним. Основна функція КП – здійснення психологічного впливу на реципієнта, що реалізується через утримання уваги реципієнта на темі повідомлення.

Вживання КП збільшує інформативність тексту: кореневий повтор містить додаткову інформативну сему. В той же час вживання КП поруч із лексичним повтором збільшує частотність появи тематичної лексеми. Результатом є підвищення логічності викладення інформації в ТА, збільшення прагматичної ефективності тексту.

Пор. (1) *Companion Encyclopedia of Archeology*

[...]

Part One: explores the history of the discipline, the theory, and looks at techniques of studying different types of archeological evidence. Archeology's relationship to other disciplines ...is also discussed in this section.

Part Two: explores how archeologists approach such themes as...

(Routledge Library Reference)

(2) *Increased use of subsystems and parts ... is a powerful way to enhance the ability to produce designs which are cost effective, easy to manufacture, and successful. In the manufacturing sector the largest single area...*

(Professional Engineering Publishing)

Функціонуючи як в суміжних реченнях, так і в різних блоках тексту, КП забезпечує локальну і глобальну зв'язність тексту-анонсу.

Морфемний повтор здійснюється також на рівні афіксу – суфіксальний та префіксальний повтори. Афіксальний повтор (АП) здійснюється паралельно із повтором словотвірної моделі.

Пор. (1) *The scope extends to:*

- *Structural and mechanical design*
- *Fluid dynamics and aerodynamics*
- *Propulsion systems and fuels*
- *Transmission and landing systems*
- *Tribology, hydraulics and pneumatics*

(Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers)

(2) *Topic Covered Include: Manufacturing management and strategy; Manufacturing planning and control systems; Modelling and simulation; Manufacturing automation; Simultaneous/concurrent engineering... Computer aided manufacturing, inspection and testing...*

(Professional Engineering Publishing)

Використання АП (зокрема повтору суфіксу) виступає як стереотипний засіб в ТА і слугує підвищенню інформативності ТА.

Універсальним засобом зв'язку виступає простий лексичний повтор. Простий лексичний повтор (ЛП) визначається як повторення лексичної одиниці без зміни її структури і компонентного складу. У випадку простого ЛП семантичне значення лексеми повністю експлікується в поверхневій структурі тексту.

В рамках ТА простий ЛП інтегрує з кореневим повтором і функціонує в тематичних ланцюжках, що забезпечує тематичну зв'язність тексту.

Пор.: (1)

Sensor Review

An excellent survey of the development of sensors covering a broad range of applications. Everywhere in industry today, sensors are integral to the rapid rise of automation and robotics. Anyone involved with sophisticated manufacturing processes should keep informed on new sensor technology and applications to maintain competitive advantages and improve working conditions and safety.

(Engineering, Materials Science and Technology)

(2) *Engineering Measurements – Methods and Intrinsic Errors*

Nearly all measurements involve humans; even when their function has apparently been replaced by a computer or robot, the human is involved in the selection of the measurement techniques...This comprehensive and practical book is therefore intended to aid all engineers who are involved in measurements in any industrial process.

(Professional Engineering Publishing)

Такі різновиди семантичного повтору як перифрази, синоніми та слова-субститути, надаючи адитивну інформацію до характеристики референта, сприяють підвищенню інформативності ТА і забезпечують реалізацію рекламної функції ТА.

Слова-субститути в основному використовуються замість повтору заголовку і беруть участь в створенні тематичного ядра тексту. Дане явище є високочастотним в рамках ТА, тому виступає як стереотипний мовний засіб.

Висока частотність використання слів-субститутів пояснюється наявністю в ТА однієї теми, яка презентується в заголовку тексту. Тема повідомлення залишається незмінною в рамках цілого тексту і в кожному реченні доповнюється новою ремою. Стабільність теми

забезпечується вживанням слів-субститутів наряду із повними та частковими повторами заголовку.

Пор.: (1) *Journal of Rail and Rapid Transit (Part F)*

The Journal of Rail and Rapid Transit is devoted to engineering in its widest interpretation... At a time of considerable change in the industry, it provides... The Journal seeks to encompass innovative concepts...

(Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers)

(2) *Handbook of Industrial Surfactants*

The Handbook of Industrial Surfactants is the most comprehensive and authoritative information source covering surfactant products. More than 21,000 trade name and generic chemical products...are described in detail in this reference.

18,000 trade name product entries ...are included in this easy-to-use directory. [...] This two-volume set includes...Surfactants are broadly defined in this reference...[...] The extensive information this reference contains is...

(Chemical Handbooks)

(3) *Multi-Body Dynamics: Monitoring and Simulation Techniques*

This volume contains the refereed papers from the First International Symposium on Multi-Body Dynamics: Monitoring and Simulation Techniques. [...] The papers cover applications in automotive, aerospace, machine tool, turbo-machinery, and other sectors of industry.

(Professional Engineering Publishing)

В текстах-анонсах вживається широка парадигма слів-субститутів, які заміщують заголовки. Субституція здійснюється засобами прономіналізації (*it*), узагальнюючими словами із вказівними займенниками (*this reference, this two-volume set, this volume, the papers*), а також пояснювальними зворотами з елементами оцінки (*this easy-to-read directory*).

Заміщення відбувається також шляхом використання перифразу. Перифраз (*periphrasis*) відноситься до метонімічної групи стилістичних фігур заміщення і являє собою заміну назви предмету / явища описуванням його найбільш суттєвих ознак (Мороховский 1984:169). Перифраз посилює образність мовлення, оскільки він не тільки називає предмет, але й характеризує його.

Перифраз в ТА виконує пояснювальну функцію - це використання більш широкого поняття для назви денотата. Особливістю функціонування перифразу в ТА є те, що він містить експресивно-оціночну лексику. Перифраз в ТА більше базується не на логічному зв'язку з особливою рисою денотата, а на прагненні надати денотату позитивної оцінки.

Використання перифразу як художнього стилістичного засобу в рамках ТА підвищує інформативність тексту і сприяє реалізації як інформативної, так і рекламної функцій ТА.

Пор.: (1) *The most up-to-date and comprehensive reference to international organizations is here – the Yearbook of International Organization 1998/99.*

(2) *Dictionary of Islamic Architecture*

It will serve as an indispensable reference tool for all academics, students and researchers involved in the study of Islamic architecture and archeology. A useful addition to the reference library shelves.

(Routledge Library Reference)

(3) *Combined Power and Process – An Energy Approach*

A thoroughly revised and redesigned edition of this excellent title, previously published in 1995 (ISBN 0 85298 942 3).

(Professional Engineering Publishing)

Вживання перифразів, які містять оціночну лексику, надає експресивності повідомленню, а це, в свою чергу, сприяє реалізації рекламної функції ТА. В рамках ТА настанова на рекламування також здійснюється через використання контактних розташованих лексичних повторів.

Пор.: (1) *It addresses issues of practical interest to engineers and scientists – issues that involve a holistic approach to the analysis of complex machines.*

(Professional Engineering Publishing)

(2) *An excellent resource to help you advise on the new challenges in this truly global field, European Trade Mark Reports represents an excellent investment at only 175 (US\$ equivalent \$280.00).*

(The Intellectual Property Reports)

Основною функцією контактних ЛП в рамках ТА є акцентування певної/їх семи/сем. Акцентуюча функція контактного ЛП корелює із оціночною функцією, бо абсолютна рекурсія лексеми в рамках одного речення надає їй елемент позитивної оцінки.

Таким чином, повтори, що функціонують на всіх мовних рівнях, сприяють реалізації прагматичного навантаження текстів-анонсів. Повтор граматичних форм, морфемний повтор і простий лексичний повтор забезпечують текстову інтегративність і максимальну інформативність, чим сприяють реалізації інформативної функції ТА. Вживання слів-субститутів, перифразів, синонімів та контактних лексичних повторів, надаючи експресивно-оціночний елемент, забезпечує дієвість рекламної функції ТА. Загалом, вживання певних видів повторів в ТА сприяє успішності акту комунікації, який здійснюється за допомогою даного типу текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волоснова Ю.А. Прагматическая телеустановка как критерий типологизации научно-технических текстов (на материале отраслевых журналов) // Текст в функционально-стилевом аспекте. Сб. научн. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца. – 1988. – С.29-37.
2. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика текста. – К.: Вища школа, 1984. – 245с.
3. Почепцов Г.Г., Рябокони Т.А. Некоторые аспекты прагматического анализа резюме научной статьи // Прагматические аспекты изучения предложения и текста. – К., 1983. – С. 93-95.
4. Разинкина Н.М. О понятии стереотипа в языке научной литературы (к постановке вопроса) // Научная литература: язык, стиль, жанры / Ред. М.Я.Цвиллинг. – М.: Наука, 1985. – С.33-47.
5. Соколова И.В. Повтор как средство обеспечения семантической связности текста // Весник Харьков. ун-та. – 1999. - №430. – С.189-193.
6. Шевченко И.С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв. – Харьков: Константа. – 1998. – 168с.
7. Ямчинская Т.И. Лингвистические особенности текстов рекламных аннотаций художественных произведений современной англоязычной прозы: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Киев. гос. лингв. ун-т. – К.,1997. – 197с.

Соколова, І.В. Прагматичні параметри функціонування категорії повтору в текстах-анонсах [Текст] / І.В. Соколова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2000. – Вип. 1. – С. 332-338.